

לחור"ל, נוהג בו יו"ט. ואם הוא בחור מבוגר שיתכן שלא יגרר אחרי הוריו, נוהג יו"ט א'. ואע"פ שיש לחלק בין הנושאים, מ"מ יש ללמוד משם שבחור מבוגר (מסתבר שמעל 18) העצמאי בדעתו, אינו נחשב בן בית ואינו נגרר אחרי הוריו. ומכיון שחל עליו החיוב להדליק נר חנוכה לפני שחל החיוב על הוריו הוא מתחייב במצות הדלקת נר חנוכה בעצמו. מיהו אם הוא דר בחדר עם בחורים אשכנזים, מן הראוי שישתתף עמהם בפריטי ויצא י"ח בברכתו של בחור אשכנזי, כי הספרדים מעדיפים שבכל חדר רק אחד ידליק ולא כל אחד ואחד, אפילו מהדרין מן המהדרין.

(ועי' מנחת יצחק ח"ז סי' מ"ו ומנחת שלמה ח"ב סי' נ"א ומאמר הרב דיכובסקי תחומין י"ז. מאמרים אלו הגיעו לידי לאחר כתיבת הדברים.)

סימן צט

נר חנוכה ע"י שליח

ראשי פרקים

שאלה

- א. יציאה מביתו לאחר פלג המנחה
 - ב. הדלקה ע"י אשתו
 - ג. עדיפה הדלקה ע"י אשתו בזמנה
 - ד. הדלקה ע"י שליח עדיפה מהדלקה מאוחרת
 - ה. הדלקה כל הלילה מדין סכנה
- מסקנה

שאלה

מי שיוצא מביתו בחנוכה וחוזר בשעה מאוחרת, כיצד יצא ידי חובה נר חנוכה? שאלה זו מתחלקת לכמה חלקים:

א. יציאה מביתו לאחר פלג המנחה

אם יוצא מפלג המנחה ומעלה הוא יכול להדליק

מפלג המנחה בתנאי שהנרות יהיו ארוכים וידלקו עד חצי שעה אחרי השקיעה (לדעת מרן סוף השקיעה דהיינו צאה"כ).

ב. הדלקה ע"י אשתו

אם יוצא מוקדם יותר, ואשתו נשארת בבית, לכאורה יכולה היא להדליק בזמן. ואע"פ שמצוה בו יותר מבשלוחו, מכיון שהוא חוזר מאוחר, צ"ע אם מצוה בו יותר מבשלוחו אינה עדיפה ממצות זריזין מקדימין. עיין "חיי אדם" סי' ס"ח ס"ז שהסתפק בדבר דומה: מה עדיף, מצוה בו יותר מבשלוחו או הידור מצוה? ואע"פ שבס"ו שם פסק שזריזין מקדימין עדיף מהידור מצוה לא ברור אם מצוה בו יותר מבשלוחו עדיפה מזריזין מקדימין או לא. מה גם שהרבה חולקים וסוברים שזריזין מקדימין אינו עדיף מהידור מצוה (ומה שהביא מהמב"ט סי' מ"ט לא

הבית חלה על כל אחד ואחד מהם באופן אישי וצ"ע. ועיי"ש שהוכיח מהר"ן שהמצוה היא אישית על כל או"א.

ובתשובה לעיל (סי' צ"ה) הארכנו בגדר מצוה זו אם היא אישית או חפצית ותלינו בזה את מחלוקת הרמב"ם והרמ"א, אם בעה"ב מדליק לכולם, או כל אחד ואחד מדליק לעצמו. ויתירה מזאת, הרי אשתו חייבת במצוות נר חנוכה כמותו, וכשמגיע הזמן היא חייבת בהדלקת הנר. וכי בגלל שבעלה מעוכב כרגע היא פטורה מן המצוה? וממתי האשה משועבדת לבעלה בקיום מצוות? ומכיון שהיא חייבת בעצמה היא צריכה להדליק בזמן ואינה חייבת להמתין לבעלה, וממילא בעלה יוצא ידי חובה בהדלקתה. (אמנם יעו"ב במג"א סי' תרע"ז ס"ק ז' בשם הב"ח, וצ"ע בכוונת דבריו).

ד. הדלקה ע"י שליח עדיפה מהדלקה מאוחרת

אך אם הוא וב"ב נוסעים כולם למקום רחוק ונאלצים לצאת לפני פלג המנחה ויחזרו בשעה מאוחרת מאד, צ"ע מה יעשו?

וזאת אין לומר שידליקו במקום בו הם נמצאים, כי אין זה ביתם. ואפילו אם אוכלים שם, ומצינו בהלכה שמקום אכילה גורם לדעת הרמ"א בסי' תרע"ז ס"א, אבל כבר כתב המג"א שם בס"ק ז', דהיינו רק כשאוכל שם **בקביעות**. אך מי שאוכל בבית חבירו **באקראי** צריך להדליק בביתו. (וצ"ע מהו גדר קביעות זו שהרי לא צריך ל' יום או שנה, וכנראה ביום אחד סגי בתנאי שהוא מתארח לכל היום, ואולי יש צורך בג' ארוחות, כמו שמצינו בכ"ד ששלוש פעמים הוי חזקה - אך אם בא רק לסעודה אחת, כגון בסעודת מצוה וכדו', צ"ע אם זו נחשבת קביעות).

והנה הם יכולים להדליק כשיחזרו, כמו שנפסק בשו"ע סי' תרע"ב שבידיעבד מדליק והולך כל הלילה, ובמג"א כתב בשם הגה"מ שכל עוד בני הבית ערים. וא"כ כשיחזרו מנסיעתם ידליקו מיד כל עוד הם נעורים. מיהו זה רק **בדיעבד**, אך לכתחילה מצוה

נמצא שם וכנראה ט"ה"ד היא). וכמו"כ עיין בשד"ח (כללים אות ז' סוף סי' א') שהסתפק בדבר. ועיין דעת תורה (סי' כ"ה) בשם: החכם צבי, המהר"ק והמהר"י אסאד שמותר להשהות את המצוה כדי לקיים את אותה מצוה ביתר הידור. (ולענ"ד יש להעיר מר"ה ל"ב ע"ב יעו"ש).

מיהו שיקול זה היה נכון רק אם יחזור תוך חצי שעה אחרי השקיעה, והשאלה היא מה עדיף, שידליק הוא בעצמו באיחור קל, או שאשתו תדליק מיד עם השקיעה מדין זריזין מקדימין? אך אם יחזור מאוחר יותר מחצי שעה אחרי השקיעה, שאז כבר עבר הזמן, אין כאן שאלה של זריזין מקדימין, אלא של ביטול המצוה מכל וכל, ודאי עדיף שאשתו תדליק בזמן מאשר שהוא ידליק אחר הזמן.

אמנם בימינו שרגל אינה כלה מן השוק תוך חצי שעה מהשקיעה, יש אולי מקום להתיר הדלקה גם אחרי חצי שעה. אך זהו רק בדיעבד, ולכתחילה תקנת חכמים בנר חנוכה היא להדליק תוך חצי שעה משקיעת החמה. ולכן אם מאחר יותר מחצי שעה עדיף שאשתו תדליק.

ג. עדיפה הדלקה ע"י אשתו בזמנה

אולם נלענ"ד שאפילו אם הוא חוזר תוך חצי שעה יש מקום לומר שעדיף שאשתו תדליק בזמן, ואין לומר שמצוה בו יותר מבשלוחו. כי מצות נר חנוכה לא ברור שהיא מדין שליחות. היא אינה מצוה אישית על כל אחד ואחד, אלא מצוה על הבית. עיין שפת אמת (שבת כ"א ב') שהסתפק בדבר. ולדעתו, אם המצוה היא על הבית אין בני הבית האחרים המדליקים מדין מהדרין מן המהדרין יכולים לברך. וא"כ לפי מנהגנו שכ"א מבני הבית מברך, מוכח שהמצוה היא אישית ולא חפצית על הבית. ואינו מוכרח. לפי מה שכתב הגרעק"א במה"ת סי' י"ג, זו היתה תקנת המהדרין מן המהדרין, שברגע שהן מהדרין מן המהדרין הפקיעו את עצמם מחיובם הראשון וחל עליהם דין חדש, ואינם יוצאים עוד ידי חובה בנר חנוכה של בעה"ב. וממילא חובת

לקיים את המצוה בפנים ואז גם בפנים זו מצוה. וסברה דומה כתב הגרעק"א במה"ת סי' י"ג, שהמהדרין, שמדליקין נר לכל אחד ואחד, לא מתכוונים לצאת כלל בנר איש וביתו, ועבורם מה שהדליק בעה"ב לא נחשב כלל להדלקה. ואע"פ שבודאי יכולים לצאת בנר איש וביתו. אך כשאינם מתכוונים לצאת בכך, מופקעת מהם מצוה זו וחלה עליהם מצות מהדרין. וא"כ י"ל שה"ה בהדלקה בפנים. מעיקר הדין אפשר לצאת גם בפנים. אך זהו רק בשעת הסכנה. אך כשאין סכנה ואדם רוצה לקיים את המצוה כהלכתה הוא מופקע מהדין של שעת הסכנה, וחלה עליו רק המצוה כהלכתה - בחוץ - ומה שהדליק בפנים אינו מצוה כלל ועיקר.

אלא שלפי הסבר זה הדמיון לנישואין אינו עולה יפה כל כך. שם שינו רק את הזמן מיום ד' ליום אחר. אך בנר חנוכה אמנם שינו מקום, אך שינוי זה הוא שינוי מהותי, מגדר אחד של המצוה לגדר אחר. ואולי י"ל שמבחינת מצות קידוש ה', שהמטרה היא שהגויים לא יעלו על דעתם, שבגלל גזירותיהם יעקור עם ישראל חלילה דין מהתורה, שינוי מקום בעלמא אינו נראה כעקירת המצוה, אע"פ שבאמת יש כאן שינוי מהותי בגדרי המצוה.

ובשטמ"ק בכתובות הביא בשם הריב"ש (בתשובותיו סי' שע"ג) שבשינוי זמן הנישואין אין חובת מס"י בשעת השמד, כי הגזרה היתה על הנשים שתיבעלנה להגמון ולא על החכמים, שלא ישיאו ביום ד', ולכן יכלו חכמים לעקור את זמן הנישואין מיום ד'. מבואר בדבריו שגם בשינוי זמן יש בעצם חובת מס"י, וק"ו לשינוי מקום בנר חנוכה. ובנר חנוכה הגזרה היתה על כולם, גם על חכמים, וא"כ כיצד יכלו לעקור את נר חנוכה ממקומו בחוץ, לתוך הבית?

וי"ל שהריב"ש ילך בשיטתו של רבו הר"ן בשבת בענין אלישע בעל כנפיים שהיה מותר לו להסיר את התפילין מראשו, כשראה את הקסדור, משום שבלא"ה יכול היה הקסדור, אילו רצה, להסיר את התפילין מראשו של

להדליק בזמנה. ולכן נלענ"ד שעדיף שימנו שליח שידליק להם בזמן. ואע"פ שהחיי אדם הסתפק מה עדיף, מצוה בו יותר מבשלוחו או זריזין מקדימין, כאן כשמדליק בשעה מאוחרת, לא רק זריזות אין כאן, אלא ביטול המצוה בזמנה, ומקיים את המצוה רק בדיעבד, כאן לכר"ע שליח עדיף.

ה. הדלקה כל הלילה מדין סכנה

ונלענ"ד שמה שפ' השו"ע שבדיעבד מדליק והולך כל הלילה, זה לא מעיקר הדין שתיקנו חז"ל, אלא מדין הסכנה, שמדליקו על שולחנו ודין. כי מעיקר הדין צריך להדליק על פתח ביתו מבחוץ כדי שיראו עוברים ושבים, וזהו רק בתחילת הלילה. אך בדיעבד מי שלא הדליק בזמן דינו כמו שעת הסכנה שמדליק על שולחנו ודין. וזוהי תקנה אחרת לא מצות נר חנוכה העיקרית. ולענ"ד זוהי דעת רוב הראשונים כמו שיתבאר להלן.

הב"ח בס' תרע"א הקשה על הדין האמור בגמ' שבזמן הסכנה מדליקה על שולחנו ודין, מאי שנא מערקתא דמסאנא שיהרג ואל יעבור? ותירץ ששינוי מקום בעלמא אינו עקירת התקנה. כי מעיקר הדין יוצא ידי חובה גם על שולחנו. והביא ראיה, ששינוי חלקי של המצוה אינו נחשב לעקירתה, מכתובות (ג' ב') שבגלל הסכנה היה מותר לשנות את זמן החופה של בתולה מיום רביעי ליום אחר ואין בכך משום עקירת התקנה כולה, רק שינוי זמן. וה"ה לשינוי מקום.

אולם הב"ח עצמו בס' תרע"ה דייק מהגמ' בדף כ"ב ב' "הדליקה בפנים והוציאה לא עשה כלום", שהוכיחה מכאן שהדלקה עושה מצוה, לכן ההדלקה חייבת להיעשות במקומה - בחוץ - ולא רק משום שהרואה אומר לצרכו הוא עושה. ומשמע שבפנים אינה מצוה כלל. וצריך לומר שכשאדם יכול להדליק נר חנוכה כהלכתו - בחוץ - ההדלקה בפנים אינה מצוה כלל. אך בשעת הסכנה כשהוא מדליק בפנים הוא מתכוון

ולא אמרו יהרג ואל יעבור, שאם אנו משערים שביה"ד הראשון שתיקן את התקנה היה יודע שתהיה סכנה היה גם הוא משנה את התקנה, גם לנו מותר לשנות את התקנה. וא"כ י"ל שה"ה בחנוכה נוכל לישב בדרך דומה. שאילו מתקני התקנה היו יודעים שתהיה סכנה בהדלקה בחוץ היו מתירים להדליק בפנים. וא"כ גם לתירוצם אין צורך לתרץ כהב"ח ששינוי מקום הוא רק שינוי מקרי ולא שינוי מהותי, אלא יתכן לומר שגם שינוי מקום הוא שינוי מהותי, ובכל זאת הותר מהטעם הנ"ל של הג"א.

ועיין ח"י הרשב"א לכתובות (שהם כידוע ח"י הרמב"ן ובשמ"ק הובאו הדברים בשם הרמב"ן) שתרץ את קושיית הגמ' שם בכתובות בהמשך הסוגיה "ולדרוש להו דאונס שרי" שאינה חייבת למסור את נפשה, משום שהנאת עצמן שאני. (ואע"פ שהרמב"ן עצמו במלחמות לסנהדרין סוף פרק בן ס"מ כתב שבג' העבירות החמורות איננו אומרים שהנאת עצמן שאני, בשמך כן אמרינן הנאת עצמן שאני.) ולדבריו, יתכן שאפשר לתרץ בדרך זו גם את קו' הגמרא שם לפני כן "תעקריה" שעקירת הזמן של נישואי בתולה מיום ד' ליום אחר מותרת משום שהנאת עצמן שאני. ואין צורך לתירוצו של הב"ח.

העולה מדברינו הוא שלדעת רוב הראשונים אין לחלק כהב"ח בין שינוי מקום לשינוי מהותי, ולדעתם גם שינוי מקום נחשב לשינוי מהותי. ולפי"ז שני גדרים שונים הם בנר חנוכה. לכתחילה יש להדליק בחוץ, ובשעת הסכנה או הדחק (עיין ריטב"א שבת כ"א ב') יש אופן אחר למצוה זו, ע"י הדלקה בפנים.

וממילא עולה שאם אדם יכול להדליק בזמן ע"י שליח, או בעצמו בשעה מאוחרת יותר, קיום המצוה ע"י שליח עדיף, כי אז מתקיימת המצוה בצורתה העיקרית, בחוץ, כשבנ"א רואים את הנר, בעוד שההדלקה בשעה מאוחרת יותר היא גדר אחר של המצוה, שהוא פחות בערכו מהגדר הראשון, כי אז בנ"א כבר אינם

אלישע. נמצא אפוא שבמצוות המתקיימות בקו"ע, מכיון שבלא"ה הגויים יכולים למנען מאתנו, מותר לנו לבטלן בשב ואת. וא"כ י"ל שה"ה בנר חנוכה, מותר היה להימנע מהדלקת נר חנוכה בחוץ ולהעבירה לתוך הבית. (ועיין שיעורי מ"ר הגר"א שפירא לכתובות שיעור ז').

ועב"ח שם בסי' תרע"א שדייק מלשון הטור שם שבשעת הסכנה היינו שעת שמד שגזרו על המצוות, ועל כך הק' הרי בשעת השמד חייב למסור את נפשו? ותרץ כנ"ל שאין זו עקירה של המצוה אלא שינוי מקום בלבד. אך מרש"י בשבת כ"א ב' דייק שלא היתה זו שעת שמד, אלא רק גזרה שכל אש הנמצאת מחוץ לבית ע"ז שלהם תילקח לבית הע"ז, ע"ש שהק' עליו. עכ"פ לרש"י לא היתה זו שעת השמד, ולא קשה מדוע לא חייב למסור את נפשו. וא"כ רש"י לא צריך לחלק כמו שחילק הב"ח בין עקירה מוחלטת של המצוה לבין שינוי מקום. ויתכן לומר בדעתו שגם שינוי מקום אסור בשעת השמד, אלא שכאן לא היתה שעת השמד. והחשש היה בעיקר לנרות שבחוץ הניכרים לכל. ובנרות שבתוך הבית היה סיכוי טוב יותר שלא יילקחו (אם כי הם היו לוקחים גם נרות מתוך הבית, אך הסיכוי לכן קלוש יותר. ובה מתורצת קושיית הב"ח על רש"י ע"ש). עכ"פ לרש"י יתכן לומר שהדלקה בפנים היא סוג אחר של קיום המצוה.

ולרש"י יתכן לומר שנטילת האש נחשבת להנאת עצמן. והדבר תלוי במחלוקת בעל המאור והרמב"ן בסנהדרין (ע"ד ע"ב) האם גם בע"ז הנאת עצמן פטורה ממסירות נפש. ואם נאמר שרש"י יסבור שהנאת עצמן בע"ז אינה מחייבת מסירות נפש מובן מדוע התירו חכמים להימנע מלהדליק בחוץ ואמרו מדליקה על שולחנו ודיו. אולם גם להסבר זה הדלקה בפנים אינה מעיקר המצוה, אלא גדר חדש. אם כי הדבר הותר בשעת הגזירה.

ועיין הג"א בכתובות שם שתירצו את קושיית הראשונים, מדוע שינו את זמן הנישואין

את המקום אלא גם את הזמן. אולם כאמור זה רק בדיעבד ולא זו התקנה העיקרית. וגם מי שמדליק על שולחנו לכו"ע לכתחילה זמן ההדלקה הוא בתחילת הלילה.

מסקנה

לכתחילה ידליק נר חנוכה בזמנו ע"י שליח. ושליחות בנר חנוכה מצינו שנחלקו בה (ע"י מג"א סי' תרע"ו ס"ק ב') אם יוצאים בה לגמרי, או רק למצות ההדלקה, אך לא למצות הראיה. כי לראות את הנר כל אחד צריך לראות בעצמו. (ע"י סי' תרע"ז ס"ג מחלוקת המחבר והרמ"א).

ולכן יש להמליץ בפניהם שיראו נר חנוכה של אחרים (בתנאי שיהיה נר של מצוה כהלכתה, לא נר שהדליקו אנשים שלא כדון, שאין יוצאים בהם ידי חובת ראייה ומה שנוהגים להדליק נרות חנוכה באולמות שמחה אין לברך עליהם ולא יוצאים בהם ידי חובת ראייה), או שהנרות שידליק להם השליח יהיו ארוכים שישארו עד שיחזרו לביתם בשלום.

רואים את הנר, וההדלקה גם אם תיעשה בחוץ, יש לה גדר של שעת הסכנה שמדליקה על שולחנו ודיו (ואז עדיף אולי להדליק את הנר בתוך הבית, כדי שיהיה פירסומי ניסא לפחות לבני הבית, כי אם ידליק בחוץ אף אחד לא רואה, לא בני הבית ולא אנשים בחוץ, ואם נדליק בחלון יש כאן פרסומי ניסא גם לבני הבית וגם לאלו שעדיין נמצאים ברחוב). ומכיון ששני גדרים נפרדים הם לא שייך לומר כאן שעדיף לקיים את המצוה בו מבשלוחו, כי המצוה שיקיים בעצמו היא בגדר אחר, פחות מהמצוה שתקויים ע"י שלוחו, ועדיף לקיים את המצוה כהלכתה ע"י שליחו מאשר לקיימה בגדר אחר בעצמו.

וע"י נר מצוה למהר"ל הסובר שגם לר' פורת שבזמן הסכנה מדליק על שולחנו ודיו, השינוי הוא רק **במקום**, אך מבחינת הזמן התקנה נשארה בעינה שצריך להדליק רק בתחילת הלילה ואח"כ עבר זמנה של המצוה ע"ש. אך מהראשונים והמג"א משמע שאינם סוברים כמותו. וכשמדליק על שולחנו יכול לשנות לא רק

סימן ק

ציאת בעל בחובת נר חנוכה ע"י אשתו

הוא נחשב כרגע לאחד מבני הבית, שהרי הוא כבר כמה חודשים מגוייס. אך אולי אם אשתו תדליק בחדרה נר חנוכה יחשב הדבר כאילו היא הדליקה בביתו ומוציאה אותו.

ושני ספיקות יש לברר כאן לענ"ד: א. האם אשה יכולה להדליק בפני עצמה למרות שהיא מתארחת בבית הוריה? ב. מאחר שאין זה ביתו, אלא בית חמיו, האם נפטר בכך ע"י אשתו?

והנה ביחס לספק הראשון, בשו"ע (סי' תרע"ז ס"א) פסק: "אכסנאי... צריך לתת פרוטה לבעה"ב... ואם יש לו פתח פתוח לעצמו צריך

שאלה*

נשאלתי בארץ גושן ע"י גיסי הרב משה פטרון. בחנוכה ימצאו במארבים, ולא יוכלו להדליק נר חנוכה במארב, כדי שלא יתגלו ע"י האויב. אשתו נמצאת בבית הוריה, עם בנם התינוק, האם היא יכולה להדליק נר חנוכה ולהוציאו י"ח?

תשובה

מסתבר שאביה לא יכול להוציאו י"ח כי אין